

II. ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вакулик О. О.,

доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент
ORCID ID: 0000-0003-3080-3165

Харкевич Ю. І.,

Старший детектив Національного антикорупційного бюро України,
ORCID ID: 0000-0003-2115-5119

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.1-2/109-119>

УДК 343.98

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ФАЛЬСИФІКАЦІЄЮ КОВІД-ДОКУМЕНТАЦІЇ

Анотація. У науковій роботі привертано увагу до кореляційних зв'язків криміналістичної характеристики правопорушень за фактами підроблених ковід-документів та їх використання під час досудового розслідування. Зокрема, висвітлено такі змістовні елементи як: особа злочинця, предмет злочинного посягання, обстановка вчинення злочину, способи вчинення злочину та слідова картина.

Метою статті є дослідження актуальних питань криміналістичної характеристики правопорушень, пов'язаних із фальсифікацією ковід-документації.

Проаналізовано способи вчинення правопорушень, зазначені найбільш типові з них, зокрема ті, які полягають в безпосередньому внесенні до електронної бази неправдивих відомостей та видачі сертифікатів, довідок особам, які не мають право їх отримувати через не проходження маніпуляцій. Так і такі, що потребують ретельної підготовки (придбання технічного обладнання для виготовлення фальсифікованих документів, зразків справжніх бланків, печаток, створення програм, імітуючи роботу «Дії», підшукування клієнтів).

Особу злочинця висвітлено через сукупність даних про соціально-демографічні, психофізичні, психологічні, біологічні і інші особливості суб'єкта, його виробничу, побутову, соціально-правову характеристики. Зазначено, що особа злочинця представлена не тільки медичним персоналом, керівниками закладів охорони здоров'я, а й громадянами, які працюють у лікарнях на немедичних посадах або не мають відношення до медичної сфери, та діють через Інтернет самостійно або у змові з лікарями, медичними сестрами тощо. Наголошено, що у більшості випадків протиправні дії вчиняються у співучасті – групою осіб за попередньою змовою або організованою групою. Доведено, що криміналістичне дослідження особи злочинця у кримінальних провадженнях, пов'язаних із фальсифікацією ковід-документації, визначає інші елементи криміналістичної характеристики (спосіб, місце, час) та повинно враховуватись для розкриття та попередження правопорушень. Слідову картину досліджу-

ваних правопорушень досліджено через висвітлення матеріальних, віртуальних та уявних слідів. Розглянуто особливості обстановки правопорушення та предмет злочинного посягання. Всі зазначені досягнення підтверджуються статистичними даними та практичними прикладами.

Ключові слова: пандемія, коронавірус, заклади охорони здоров'я, криміналістична характеристика, підробка документів.

Постановка проблеми. Тривалість Пандемії та мутації вірусу стали своєрідним поштовхом нових проявів протиправної діяльності. Санкції Кримінального кодексу України, які передбачають санкції від штрафів до позбавлення волі, не зупиняють зловмисників. Несанкціоновані дії з інформацією, що обробляється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, реєструється в сукупності із службовим підробленням; підробленням документів, печаток, штампів та бланків; збутом або використанням підроблених документів, печаток, штампів; шахрайством; порушенням санітарних правил та норм щодо запобігання інфекційним захворюванням та масовим отруєнням; тощо.

І якщо стосовно працівників сфери охорони здоров'я є дієві законні способи протидії та попередження вчинення кримінальних правопорушень у відповідній сфері, як-от усунення від виконання обов'язків та посади керівників, підлеглих яких вносять неправдиві дані в електронну базу, позбавлення ліцензії приватних суб'єктів господарювання, послуги, позбавлення атестації лабораторій, анулювання договору між установою охоро-

ни здоров'я та Національною службою здоров'я тощо. То цивільні особи, ігноруючи чинне законодавство, не лише поширюють фейкову інформацію щодо щеплень, а й активно займаються злочинною діяльністю у вигляді своєрідної «допомоги» несвідомим громадянам, використовуючи при цьому найрізноманітніші схеми від примітивних до ІТ-розробок.

Зрозуміло, що обізнаність правоохоронців щодо особи злочинця, способів вчинення правопорушення, обстановки вчинення, тощо позитивно вплине на хід розслідування. Науковці зазначають, що вивчення елементів криміналістичної характеристики має важливе значення для висунення та перевірки слідчих версій про причетність до розслідуваного злочину конкретної особи, її розшуку та ідентифікації, для тактично правильно організації проведення окремих слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів, установлення всіх співучасників злочину та інших його обставин¹, для подальшого використання результатів слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів у досудовому розслідуванні не лише на початковому етапі досудового розслідування², а й на подальших його етапах для формування приводів та підстав прийняття від-

¹ Р Л Степанюк, Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: монографія / за загред. А Ф Волобуєва; Харк. нац. ун-т внутр. справ (Харків, НікаНова, 2012) 382; М А Погорєцький, Криміналістичне забезпечення досудового провадження: проблеми теорії та практики. Сучасні проблеми криміналістики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції присвячена 100 річчю з дня народження д.ю.н., проф. В.П. Колмакова (м. Одеса, 27–28 вересня) (Одеса, 2013) 250–253; М А Погорєцький, О О Вакулик, Д Б Сергєєва, Розслідування економічних злочинів: навчальний посібник (Київ, Дакор, 2014) 176; Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / М А Погорєцький, О В Бишевєць, Д Б Сергєєвата ін.; за ред. М А Погорєцького та Д Б Сергєєвої (Київ, Алерта, 2015) 25–28; Розслідування зайняття гральним бізнесом: навч. посібник / М А Погорєцький, С С Чернявський, Д Б Сергєєва, З М Топорєцька; за ред. проф. М А Погорєцького (Київ, Алерта, 2015) 176.

² М А Погорєцький, Початок досудового розслідування: окремі проблемні питання (2015) 1 *Вісник кримінального судочинства* 93–103.

повідних процесуальних рішень та для отримання доказів¹.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковим підґрунтям для дослідження криміналістичної характеристики стали роботи таким вчених, як: К.В. Антонов, В.П. Бахін, А.Ф. Волобуєв, В.Г. Гончаренко, Г.І. Грамович, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, В.О. Коновалова, В.К. Лисиченко, В.В. Лисенко, Г.А. Матусовський, М.А. Погорецький, М.В. Салтевський, М.Я. Сегай, Д.Б. Сергеева, Л.П. Скалозуб, З.М. Топорецька, П.В. Цимбал, В.Ю. Шепітько, М.Г. Щербаковський та інші. Але наукові розробки потребують постійного оновлення відповідно до сучасних потреб практики, розвитку технологій, тощо. В умовах сьогодення розповсюдження коронавірусних інфекцій не перестає зростати, породжуючи правопорушення в медичній сфері, та потребує додаткових досліджень.

Мета статті є дослідження криміналістичної характеристики правопорушень, пов'язаних із із фальсифікацією ковід-документації.

Виклад основного матеріалу. В численних диспутах щодо складових криміналістичної характеристики як в давнину, так і в умовах сьогодення, науковці не мають однозначної точки зору². Висвітлення елементів криміналістичної характеристики можемо спостерігати з кримінологічної, кримінально-правової, оперативно-розшукової, психологічної точок зору, що пояснюється між предметними зв'язками криміналістики. Втім, іншими дисциплінами висвітлювались лише окремі аспекти, які не розкривали криміналістичний аспект в повній мірі. Вчені пропонували виділяти за-

гальну, родову, видову криміналістичні характеристики злочинів, навіть індивідуальну. Втім, ми поділяємо позицію криміналістів, які зазначають, що термінологічна плутанина не несе корисного наукового навантаження, внаслідок чого виникають теоретичні дискусії, які відволікають увагу науковців від реальних потреб слідчої практики.

Отже, ґрунтовними положеннями із даної теми вважаються дослідження, проведені О.Н. Колесніченко і В.Є. Коноваловою, які визначили, що криміналістична характеристика – це відомості про криміналістично значущі ознаки злочинів певного виду. По-друге, це система відомостей, яка спирається на структуру складу злочину (кримінальне право) та відповідну структуру предмету доказування (кримінально-процесуальне право). По-третє, це система відомостей, яка включає дані про закономірні зв'язки статистичного характеру між ознаками злочинів певного виду. В-четверте, це система відомостей, яка слугує побудові і перевірці слідчих версій. Ми цілком погоджуємося із зазначеним, та підтримуючи наукове визначення А.Ф. Волобуєва, вважаємо, що криміналістична характеристика, як структурний елемент окремої методики розслідування, являє собою систему відомостей про елементи механізму вчинення злочинів певного виду чи групи, в яких відбиваються закономірні зв'язки між цими елементами і які використовуються для розробки наукових рекомендацій, а також побудови і перевірки версій при розслідуванні конкретних злочинів³.

До криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних порушенням бюджетного законодавства науковці об-

¹ М.А. Погорецький, Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія (Харків, Арсіс ЛТД, 2007) 576.; М.А. Погорецький, Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні (2013) 1 *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* 270–277.

² Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / М.А. Погорецький, О.В. Бишевец, Д.Б. Сергеева та ін.; за ред. М.А. Погорецького та Д.Б. Сергеевої (Київ, Алерта, 2015) 23–28; М.А. Погорецький, О.О. Вакул, Д.Б. Сергеева, Розслідування економічних злочинів: навч. посібник / за ред. М.А. Погорецького (Київ, ВД «Дакор», 2014) 176; Розслідування зайняття гральним бізнесом: навч. посібник / Погорецький М.А., Чернявський С.С., Сергеева Д.Б., Топорецька З.М.; за ред. проф. М.А. Погорецького (Київ, Алерта, 2015) 176.

³ А.Ф. Волобуєв, Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва: монографія (Харків, Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000) 336.

грунтовано включають узагальнені дані про типові ознаки предмета злочинного посягання, способу та обстановки вчинення зазначених злочинів, типової слідової картини та особи злочинця¹.

Такий елемент як особа злочинця посідає окреме місце. В наукових роботах з криміналістики розглядаються такі поняття, як особистість злочинця, характеристика службових осіб, що вчиняють нецільове використання бюджетних коштів, суб'єкт привласнення, суб'єкт розкрадання, тощо. Ми дотримуємось класичної структури криміналістичної характеристики та вважаємо більш точним з криміналістичної точки зору вживати поняття саме «особа злочинця», яке являє собою узагальнену інформацію для злочинців певної категорії проваджень, а не поодинокий випадок².

М. В. Салтевський справедливо зазначав, що криміналістична характеристика особи злочинця повинна давати опис людини як соціально-біологічної системи, властивості й ознаки якої відображаються в матеріальному середовищі і використовуються для розслідування злочинів. До таких властивостей людини належать: фізичні, біологічні і соціальні. Це такий опис рис зовнішності і внутрішніх властивостей людини, що дозволяє уявити образ людини, її портрет як соціально-біологічної істоти³.

Існують визначення особи злочинця у і більш вузькому значенні. Так, І. В. Писарчук, розглядаючи бюджетні злочини, стверджує, що суб'єктом злочину може бути будь-яка службова особа, наділена правом розпоряджатися бюджетними коштами, у тому числі відповідні служ-

бові особи підприємств, установ та організацій, фінансування яких здійснюється за рахунок бюджету і котрі чинним бюджетним законодавством визнаються розпорядниками чи одержувачами бюджетних коштів. Розпорядниками бюджетних коштів є бюджетні установи в особі їхніх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань та здійснення видатків із бюджету⁴.

Раніше вчені абсолютно справедливо доводили, що одна з складових частин злочинів, які скоюються у зв'язку з професійною трудовою діяльністю мають на увазі такі ознаки: 1) суб'єктами аналізованих злочинів є працівники управлінських, виробничих, комерційних та інших структур, що реалізують свої функції у сфері економіки; 2) злочини вчиняються ними у зв'язку з виконанням їх професійних функцій у процесі виробництва, зберігання, збуту, забезпечення збереження продукції, що виготовляється та випускається, здійснення контролю за її якістю, правильністю фінансових операцій, надання фінансових та інших послуг населенню та інших видів діяльності⁵.

Але в нашому дослідженні тільки в деяких випадках суб'єкт злочину може відповідати вищезазначеному. Проведене нами дослідження судово-слідчої та експертної практики з правопорушень, пов'язаних з фальсифікацією ковід-документації, свідчить, що у близько 80% випадків спостерігається інтелектуальне підроблення документів, яке здійснюється медичними представниками, 10% припадають на підробку з ознаками

¹ М А Погорецький, О О Вакулік, Д Б Сергеева, Розслідування економічних злочинів: навч. посібник / за ред. М А Погорецького (Київ, ВД «Дакор», 2014) 176; Розслідування зайняття гральним бізнесом: навч. посібник / Погорецький М А, Чернявський С С, Сергеева Д Б, Топорецька З М; за ред. проф. М А Погорецького (Київ, Алерта, 2015) 7–43.

² Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / М А Погорецький, О В Бишевец, Д Б Сергеева та ін.; за ред. М А Погорецького та Д Б Сергеевої (Київ, Алерта, 2015) 23–28; Розслідування зайняття гральним бізнесом: навч. посібник / Погорецький М А, Чернявський С С, Сергеева Д Б, Топорецька З М; за ред. проф. М А Погорецького (Київ, Алерта, 2015) 7–43.

³ М В Салтевський, Криміналістика: підручник: у 2 ч (Харків, Консум, 2001) 528.

⁴ І В Писарчук, Організаційно-правові основи діяльності оперативних підрозділів у протидії нецільовому використанню бюджетних коштів службовими особами (дис. ... к.ю.н: 12.00.09. Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2017) 251.

⁵ Г А Матусовский, Экономические преступления: криминалистический анализ (Харків, Консуп, 2009) 274.

внесення зміни до ознак. Що ж до створення підроблених електронних додатків, розроблених для єдиного порталу державних послуг «Дія», всі вони становлять близько 7%. Такий порівняно невеликий відсотковий показник може бути пояснений складністю дій, для яких необхідні спеціальні пізнання в галузі IT-технологій. Також, за офіційними даними Національної поліції України, серед зареєстрованих кримінальних проваджень за фактами шахрайства та підробки COVID-документації 92% стосувалися підробки документів, решта – шахрайських дій, впровадження в роботу електронних та комп'ютерних систем та служби.

Розглядаючи злочинність у сфері економіки України О.Г. Кальман слушно висвітлює соціально-демографічну характеристику, яка включає в себе відомості про стать, вік, сімейний стан, освіту, професію, наявність судимості тощо, визначає певний статус особи, визначений її належністю до певного класу (соціального прошарку) та до групи із соціально-демографічною характеристикою¹.

Спираючись на попередників, розглянемо криміналістичну характеристику особи злочинця правопорушень, пов'язаних з фальсифікацією ковід-документації, та в першу чергу висвітлимо наступні властивості: стать, вік, сімейний стан, освіта, професія, судимість, рівень культури, інтелект, емоційно-вольовий, психологічний стан тощо. Для цього ми проаналізували вироки Єдиного державного реєстру судових рішень за зазначеною категорією правопорушень. Приклад одного з вироків наочно демонструє які з вищезазначених даних щодо особи правопорушника можна отримати. ОСОБА_1, уродженка м. Костопіль, українка, громадянка України, офіційно не працевлаштована, зареєстрована та проживаючої за адресою: АДРЕСА_1, не судима, не будучи зареєстрована як особа, якій з дотриманням

вимог п. 15 ч. 1 ст. 7, абз. 1 ч. 2 ст. 9 ЗУ «Про ліцензування видів господарської діяльності», надано право на провадження господарської діяльності з медичної практики, в порушення вимог Постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року, № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», а також порядку проведення ПЛР тестування визначеного наказом Міністерства охорони здоров'я України № 722 від 28.03.2020, та форми фіксації результатів проходження лабораторного дослідження передбаченої наказом Міністерства охорони здоров'я України № 1 від 04.01.2001 «Про затвердження форм медичної облікової документації, що використовується в лабораторіях лікувально-профілактичних закладів», розуміючи, що такі дослідження проводяться ліцензованими лабораторіями, результати яких фіксуються у відповідного формату довідках які є офіційним документом, оскільки видаються уповноваженим на те суб'єктом який має ліцензію, на проведення лабораторних досліджень, маючи прямий умисел та передбачаючи настання суспільно-небезпечних наслідків, використовуючи реквізитні дані ТОВ «Медична Лабораторія» (код ЄДРПОУ 25288091), із зазначенням ліцензії МОЗ України на провадження господарської діяльності з медичної практики № АЕ 571609 від 20.11.2014, не проводячи будь-яких лабораторних досліджень, у невстановлений досудовим розслідуванням час перебуваючи у невстановленому досудовим розслідуванням місці, використавши власний ноутбук марки «FUJITSU», Serial No: YLND020237, model: AH512, сформувала та із застосуванням оргтехніки, виготовила підроблену довідку про проходження лабораторного дослідження на наявність захворювання – Ковід 19, № 07636711 від 09.09.2020, пацієнтом

¹ О.Г. Кальман, Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження (дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08, Харків, 2004) 430.

ОСОБА_2, зазначивши в ній завідомо неправдивий результат дослідження – негативний, а також інші дані необхідні для можливості використання такого документа як дійсного¹.

Але для більш ретельного вивчення особи злочинця криміналісти звертають увагу і на кримінальні провадження, зареєстровані в Єдиному реєстрі досудових розслідувань, що в комплексі з проаналізованими вироками дозволило нам отримати наступні результати.

Вік правопорушників – має великий діапазон від 17 до 50 років. Втім вік мав пряму залежність від статі та професії злочинців, а також способу виготовлення підробних документів. Жінки вчиняли правопорушення у більш дорослому віці, переважно працювали в медичних закладах, мали вік від 27 років і більше та використовували справжні бланки, в які вносили недостовірні дані. В той час, чоловіки, які мають відношення до сфери комп'ютерних технологій, вчиняли зазначені правопорушення у віці від 17 до 30 років з використанням кольорових принтерів для виготовлення фальсифікованих документів.

Також, простежується що, у 31% випадків злочинці мали вищу медичну освіту, у 42% – середню медичну освіту, у 20% – вищу освіту в сфері комп'ютерних технологій або незакінчену освіту в цьому напрямі, у 7% – інше. 90% осіб мали сімейні стосунки (ми вважаємо, що в даному випадку офіційне оформлення стосунків не впливає на злочинну поведінку правопорушника), серед яких 73% мали неповнолітніх дітей.

Правопорушники в 93% були раніше не судимі, на обліку у лікаря психіатра та лікаря нарколога не перебували. Майже у всіх випадках за місцем проживання характеризувались позитивно.

Особа злочинця представлена не тільки медичним персоналом, керівниками закладів охорони здоров'я, а й

громадянами, які працюють у лікарнях на немедичних посадах або не мають відношення до медичної сфери, та діють через Інтернет самостійно або у змові з лікарями, медичними сестрами тощо.

Наступний приклад із практики, поширений буквально в кожному регіоні нашої держави. В одній з лікарень на Ратнівщині правопорушник, працюючи інженером-програмістом, використовуючи службове становище, здійснював внесення до медичної електронної інформаційної системи неправдивих відомостей про імунізацію проти COVID-19 і підробляв свідоцтва про вакцинацію, які згодом продавав. Винагорода становила від 1500 до 2000 гривень. Підозрюваний з вищою технічною освітою, вік 38 років, сімейний стан – одружений, судимостей не мав. Як ми бачимо, хоча правопорушник і був співробітником закладу охорони здоров'я, втім не мав медичної освіти і його функційні обов'язки не були пов'язана з медичною практикою.

На Хмельниччині лікар-травматолог однієї з лікарень регіону отримав через посередника 5000 гривень. За цю суму гарантував документи про вакцинацію та внесення даних до відповідної бази².

Раніше вчені абсолютно справедливо доводили, що злочини, пов'язані з економічною діяльністю, це одна із складових частин злочинів, які вчиняються у зв'язку з професійною трудовою діяльністю³. Проте, в умовах сьогодення ця аксіома не працює. Тому, особливу увагу ми вважаємо слід приділити розробникам підроблених електронних додатків, оскільки цей напрям відносно новий і може призвести до негативних наслідків, якщо не буде вчасно попереджений.

Для підтвердження наведемо приклад. У Запоріжжі 21-річного чоловіка викрили співробітники відділу протидії кіберзлочинам у Запорізькій області спільно зі слідчими Запорізького ра-

¹ Єдиний державний реєстр судових рішень <<https://reyestr.court.gov.ua/>> дата звернення 04.05.2022.

² Офіційний сайт Національної поліції України <www.npu.gov.ua/news/Informacziya> дата звернення 04.05.2022.

³ Г А Матусовский, Экономические преступления: криминалистический анализ (Харків, Консул, 2009) 274.

йонного управління поліції, у співпраці з представниками Мінцифри. Зловмисник розробив програму для смартфонів, яка за дизайном була ідентичною з державною програмою «Дія». Крім того, веб-платформа відображала підроблений QR-код, який навіть після сканування демонстрував сторінку його успішної валідації¹.

Аналіз інших зареєстрованих кримінальних проваджень дозволив дійти таких висновків – це молоді люди, близько 18–20 років, чоловічої статі, з незакінченою вищою освітою, діяльність яких пов'язана зі сферою комп'ютерних технологій, що діють із посібниками з їхнього кола спілкування або родичами.

Вчені-криміналісти, які досліджували економічні злочини, в тому числі бюджетні, справедливо стверджують, що у більшості випадків протиправні дії вчиняються у співучасті – групою осіб за попередньою змовою або організованою групою².

Потенційними співучасниками таких правопорушень найчастіше стають медичні працівники, як правило які мають дружні стосунки, їх родичі, співмешканці, знайомі, з інших сфер діяльності, в деяких випадках – лікарі, які займали керівні посади, та їх підлеглі.

Аналіз прикладів демонструє зазначене. Так, в 2001 році на Вінниччині за 250 євро зловмисники, до складу яких входили медпрацівники, вносили недостовірні відомості про вакцинацію до електронної системи охорони здоров'я. Реклама таких послуг розміщувалася у закритих групах месенджерів і після їх оплати невакциновані громадя-

ни отримували цифрові сертифікати, що відображаються у додатку «Дія».

Лікар однієї з столичних лабораторій підшукував клієнтів сам або за допомогою посередників. Також допомагали йому три медсестри, які вносили неправдиві дані у базу і друкували готові документи.

На Вінниччині кіберполіція викрила злочинну групу продавців фіктивних ковід-сертифікатів. За 250 євро зловмисники вносили недостовірні відомості про щеплення до електронної системи охорони здоров'я. Вінницький підприємець розмістив рекламу своїх послуг у закритих групах месенджерів. У злочинній діяльності йому сприяли медичні працівники, до яких він відправляв клієнтів³.

Психологічна характеристика особи злочинця у зазначених правопорушеннях відрізняється негативним ставленням до закону, маренням до швидкого та легкого збагачення, тощо. Враховуючи, що в більшості випадків обвинувачені за фактами вчинення правопорушень, пов'язаними з фальсифікацією ковід-документації, підписували угоду про визнання винуватості, проявляли щире каяття та активне сприяння у розкритті злочину, то можна розраховувати на зміну їх хибних поглядів.

Криміналістичне дослідження особи злочинця у кримінальних провадженнях, пов'язаних із фальсифікацією ковід-документації, дозволяє встановити кореляційні зв'язки між іншими елементами криміналістичної характеристики (способом, місцем, часом, слідовою картиною), які розглянемо далі.

Як правило, зазначені правопорушення вчиняються в приміщеннях за-

¹ Офіційний сайт Національної поліції України <www.npu.gov.ua/news/Informacziya> дата звернення 04.05.2022.

² Р Л Степанюк, Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: монографія; Харк. нац. ун-т внутр. справ (Харків, НікаНова, 2012) 382; І В Писарчук, Організаційно-правові основи діяльності оперативних підрозділів у протидії нецільовому використанню бюджетних коштів службовими особами (дис...к.ю.н: 12.00.09. Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2017) 251; М А Погорецький, О О Вакулік, Д Б Сергеева, Розслідування економічних злочинів: навч. посібник / за ред. М А Погорецького (Київ, ВД «Дакор», 2014) 176; Розслідування зайняття гральним бізнесом: навч. посібник / Погорецький М А, Чернявський С С, Сергеева Д Б, Топорецька З М; за ред. проф. М А Погорецького (Київ, Алерта, 2015) 7–43; Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / М А Погорецький, О В Бишевец, Д Б Сергеева та ін.; за ред. М А Погорецького та Д Б Сергеевої (Київ, Алерта, 2015) 23–28.

³ Офіційний сайт Національної поліції України <www.npu.gov.ua/news/Informacziya> дата звернення 04.05.2022.

кладів охорони здоров'я або за місцем мешкання правопорушників в денний час. Предмет злочинного посягання, звичайно, являє собою грошові кошти. За наведеними прикладами зрозуміло, що це не тільки національна валюта, а і банкноти інших держав (Євро, долари США), а також кошти державного бюджету, що перераховуються НСЗУ лікарні за надані медичні послуги, яких фактично не було.

Розглядаючи такий елемент криміналістичної характеристики, як спосіб, слід зазначити, що його три ланкова структура – підготовки, вчинення та приховування даних правопорушень, залежить від того, посягає правопорушення на державний бюджет або не пов'язано з державними виплатами за надані медичні послуги. Перший був згаданий у роботах В. А. Бідняка, як підроблення медичної документації.¹ Він майже не містить дій з приготування та приховування, а полягає в безпосередньому внесенні до електронної бази неправдивих відомостей та видачі сертифікатів, справок особам, які не мають право їх отримувати через не проходження маніпуляцій. Щодо другого, то, як правило, вчиняється немедичними працівниками і потребує ретельної підготовчих дій, зокрема, придбання технічного обладнання для виготовлення фальсифікованих документів, зразків справжніх бланків, печаток, створення програм, імітуючи роботу «Дії», підшукування клієнтів, тощо. Так, у Харкові було не тільки підроблено додаток «Дія», а й створено найбільший канал розповсюдження підробки. На такий телеграм-бот та телеграм канал, було підписано понад 20 тисяч людей. Система працювала за концептуально новою схемою: дані користува-

чів зберігалися на сервері, що генерував імітуючі веб-сторінку програми «Дія» і там можна було змінювати будь-яку інформацію про себе.

Слідова картина досліджуваних правопорушень в першу чергу представлена документами. Вивчаючи слідчу практику розслідування зазначених правопорушень, ми виділили дві групи фальсифікованих медичних документів. Зокрема, це справжні бланки, в які вносили недостовірні дані тобто інтелектуальна підробка, та повністю підробні документи, які виготовлялись за допомогою програмного забезпечення та роздруковувались з використанням кольорових принтерів. В останньому випадку відбитки печаток були як імітовані за допомогою копіювально-розмножувальної техніки, так і використано фотополімерні печатки, виготовленими заздалегідь. Вчені неодноразово наголошували про негативний вплив відсутності законодавчого врегулювання діяльності з відкриття та функціонування штемпельно-граверних майстерень, виготовлення печаток і штампів, що підвищує рівень злочинності² Такий стан використовують у своїй злочинній діяльності правопорушники і в зазначених злочинах.

Один із розповсюджених прикладів з Єдиного державного реєстру судових рішень підтверджую зазначене. Так, з метою досягнення обумовленої домовленості, ОСОБА_1, перебуваючи в приміщенні службового кабінету за місцем своєї роботи надав через інтернет мережу невстановленій досудовим розслідуванням особі наявний у нього фотознімок відтиску оригіналу печатки відокремленого підрозділу діагностичного центру, та вказав її розміри, які було використано під час виготовлення

¹ В А Бідняк, Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням в галузі охорони здоров'я (дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2020) 264 М А Погорецький, О О Вакулік, Д Б Сергеева, Розслідування економічних злочинів: навч. посібник / за ред. М А Погорецького (Київ, ВД «Дакор», 2014) 176; Розслідування зайняття гральним бізнесом: навч. посібник / Погорецький М А, Чернявський С С, Сергеева Д Б, Топорецька З М; за ред. проф. М А Погорецького (Київ, Алерта, 2015) 115–128; Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / М А Погорецький, О В Бишевец, Д Б Сергеева та ін.; за ред. М А Погорецького та Д Б Сергеевої (Київ, Алерта, 2015) 500–502.

² Г С Бідняк, Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні шахрайств: монографія (Дніпро, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2019) 170.

печатки. В подальшому невстановлена досудовим розслідуванням особа, за пособництвом ОСОБА_1 виготовила та передала останньому за допомогою служби доставки Нова пошта завідомо підроблену печатку, за що він сплатив грошові кошти в сумі 450 грн.¹ Як ми бачимо, матеріальна доступність і простота замовлення дозволяють придбати печатку з будь-яким змістом. Виявлення такого факту необізнаній особі на початковому етапі розслідування майже неможливо.

Віртуальні сліди широко використовуються в практиці розслідування правопорушень та достатньо повно розкриті науковцями. Фахівцями пропонується звернути увагу на: 1) електронну поштову скриньку; 2) інтернет-сайт; 3) профіль у соціальних мережах («Instagram», «Фейсбук», «Твіттер», «Телеграм» та ін.); 4) рахунок в електронних платіжних системах; 5) абонентів операторів зв'язку; 6) локальну мережу; 7) комп'ютер².

Слідова картина в криміналістиці не була б повною, якщо б ми не розкрили уявні сліди, які збереглися в пам'яті свідків, очевидців. Тому, особі, яка проводить досудове розслідування за зазначеними правопорушеннями, слід враховувати, що уявні сліди про протиправну подію можуть зберегтись в пам'яті ме-

дичного персоналу, які сумлінно виконують свою роботу, керівників медичних закладів, яким стало відомо про правопорушення, свідомих громадян з оточення правопорушників, тощо.

Висновки. Таким чином, успіх розкриття та розслідування зазначених правопорушень залежить від того, наскільки особа, яка проводить розслідування, володіє знаннями щодо змістовних елементів криміналістичної характеристики, які мають кореляційні зв'язки. Особа злочинця представлена не тільки медичним персоналом; керівниками закладів охорони здоров'я; а й громадянами, які працюють у лікарнях на немедичних посадах; пересічними громадянами, які не мають відношення до медичної сфери, але за своїми професійними навичками мають можливість внести зміни в електронний простір самостійно або у змові з лікарями, медичними сестрами, тощо. Обраний ними спосіб вчинення правопорушення, як і інші елементи криміналістичної характеристики залежить від того, посягає правопорушення на державний бюджет чи не пов'язано з державними виплатами за надані медичні послуги. Слідова картина досліджуваних правопорушень представлена матеріальними, віртуальними та уявними слідами.

REFERENCES

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

LEGISLATION

1. Kryminalno-protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] Zakon Ukrainy vid 28.12.1960 (1961) 2 *Vidomosti Verkhovnoi Rady* 15 [in Ukrainian].
2. Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine] Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>> data zvernennia 04.05.2022 [in Ukrainian].
3. Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen [Only state register of court decisions] <<https://reyestr.court.gov.ua/>> data zvernennia 04.05.2022 [in Ukrainian].
4. Ofitsiinyi sait Natsionalnoi politsii Ukrainy [Official web-site of the National police of Ukraine]. URL: www.npu.gov.ua/news/Informacziya [in Ukrainian].
5. Ukhvala Verhovnogo Sudu vid 06.03.2018 u spravi № 243/6674/17-k <<https://taxlink.ua/ua/court/uhvala-verhovnogo-sudu-vid-06032018-u-spravi-243667417-k>> data zvernennia 04.05.2022 [in Ukrainian].

¹ Єдиний державний реєстр судових рішень <<https://reyestr.court.gov.ua/>> дата звернення 04.05.2022.

² М Погорецький, В Шеломенцев, Оперативно-рошукова діяльність у кіберпросторі (2011) 3 *Вісник прокуратури* 58–63; М А Погорецький, В П Шеломенцев, Кіберзлочини: до визначення поняття (2012) 8 *Вісник прокуратури* 89–96; Я Найдъон, Поняття та класифікація віртуальних слідів кіберзлочинів (2019) 5 *Науковий журнал «Підприємство, господарство і право»* 304–307.

BIBLIOGRAPHY

AUTHORED BOOKS

6. Bidniak H S, *Teoriia i praktyka vykorystannia spetsialnykh znan pry rozsliduvanni shakhraistv* [Theory and practice of using special knowledge in fraud investigation] (Dnipro, Dnipropetrovskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2019) 170 [in Ukrainian].
7. Matusovskyi H A, *Ekonomycheskye prestupleniya: krymynalystycheskyi analiz* [Economic crimes: Forensic analysis] (Kharkov, Konsul, 2009) 480 [in Ukrainian].
8. Pohoretskyi M A, *Funktsionalne pryznachennia operatyvno-rozhukovoi diialnosti u kryminalnomu protsesi* [The functional purpose of investigative activity in the criminal process] (Kharkiv, Arsis LTD, 2007) 576 [in Ukrainian].
9. *Rozsliduvannia okremykh vydiv zlochyniv* [Investigation of certain types of crimes] M A Pohoretskyi, O V Byshevets, D B Serhieieva ta in.; za red. M A Pohoretskoho ta D B Serhieievoi (Kyiv, Alerta, 2015) 536 [in Ukrainian].
10. Pohoretskyi M A, Vakulyk O O, Serhieieva D B, *Rozsliduvannia ekonomichnykh zlochyniv* [Investigation of economic crimes] (Kyiv, Dakor, 2014) 176 [in Ukrainian].
11. Saltevskiy M V, *Kryminalistyka* [Criminalistics] (Kharkiv, Konsum, 2001) 528 [in Ukrainian].
12. Stepaniuk R L, *Kryminalistychnе zabezpechennia rozsliduvannia zlochyniv, vchynenykh u biudzhethnii sferi Ukrainy* [Forensic support of the investigation of crimes committed in the budget sphere of Ukraine] za zah. red. A F Volobuieva; Khark. nats. un-t vnutr. sprav (Xarkiv, NikaNova, 2012) 382 [in Ukrainian].
13. Volobuiev A F, *Problemy metodyky rozsliduvannia rozkradan maina v sferi pidpriemnytstva* [Problems of the method of investigation of theft of property in the field of entrepreneurship] (Kharkiv, Vyd-vo un-tu vnutr. sprav, 2000) 336 [in Ukrainian].

EDITED BOOKS

14. *Rozsliduvannia zainiattia hralnym biznesom* [Investigating employment in the gaming business] / Pohoretskyi M A, Cherniavskiy S S, Serhieieva D B, Toporetska Z M; za red. prof. M A Pohoretskoho (Kyiv, Alerta, 2015) 176 [in Ukrainian].
15. *Rozsliduvannia okremykh vydiv zlochyniv* [Investigation of certain types of crime] / M A Pohoretskyi, O V Byshevets, D B Serhieieva ta in.; za red. M A Pohoretskoho ta D B Serhieievoi (Kyiv, Alerta, 2015) 23–502 [in Ukrainian].

ARTICLES

16. Naidon Ya, Poniattia ta klasyfikatsiia virtualnykh slidiv kiberzlochyniv [Concept and classification of virtual traces of cybercrimes.] (2019) 5 *Naukovyi zhurnal «Pidpriemstvo, hospodarstvo i pravo»* 304–307. (in Ukrainian) [in Ukrainian].
17. Pohoretskyi M A, Pochatok dosudovoho rozsliduvannia: okremi problemni pytannia [The beginning of the pre-trial investigation: certain problematic issues] (2015) 1 *Visnyk kryminalnoho sudochynstva* 93–103 [in Ukrainian].
18. Pohoretskyi M A, Nehlasni slidchi (rozshukovi) dii: problemy provadzhennia ta vykorystannia rezultativ u dokazuvanni [Covert investigative (search) actions: problems of proceedings and use of results in evidence] (2013) 1 *Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav* 270–277 [in Ukrainian].
19. Pohoretskyi M, Shelomentsev V, Operatyvno-roshukova diialnist u kiberprostorii [Operative and investigative activities in cyberspace] (2011) 3 *Visnyk prokuratury* 58–63 [in Ukrainian].
20. Pohoretskyi M A, Shelomentsev V P, Kiberzlochyny: do vyznachennia poniattia [Cybercrimes: to the definition of the concept] (2012) 8 *Visnyk prokuratury* 89–96 [in Ukrainian].

CONFERENCE PAPERS

21. Pohoretskyi M A, Kryminalistychnе zabezpechennia dosudovoho provadzhennia: problemy teorii ta praktyky [Forensic support of pre-trial proceedings: problems of theory and practice] *Suchasni problemy kryminalistyky: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii prysviachena 100 richchiu z dnia narodzhennia d.yu.n., prof. V.P. Kolmakova (m. Odesa, 27–28 veresnia)* (Odesa, 2013) 250–253 [in Ukrainian].

DISSERTATION

22. Bidniak V A, *Vykorystannia spetsialnykh znan pid chas rozsliduvannia zlochyniv, pov'iazanykh iz derzhavnym finansuvanniam v haluzi okhorony zdorov'ia* [Use of special knowledge during the investigation of crimes related to state funding in the field of health care] (dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv, 2020) 264 [in Ukrainian].
23. Kalman O H, *Zlochynnist u sferi ekonomiky Ukrainy: teoretychni ta prykladni problemy poperedzhennia* [Crime in the sphere of the economy of Ukraine: theoretical and applied problems of prevention] (dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.08, Kharkiv, 2004) 430 [in Ukrainian].

24. Pysarchuk I V, Orhanizatsiino-pravovi osnovy diialnosti operatyvnykh pidrozdiliv u protydivi netsilovomu vykorystanniu biudzhetykh koshtiv sluzhbovymy osobamy [Organizational and legal bases of the activity of operative units in countering the misuse of budget funds by officials] (dys...k.yu.n: 12.00.09. Natsionalnyi universytet «Lvivska politehnika», Lviv, 2017) 251 [in Ukrainian].

Vakulyk O. O.

Associate Professor at the Department
of Criminalistics and Forensic Medicine,
National Academy of Internal Affairs,
Candidate of Law Sciences,
Associate Professor,
ORCID ID: 0000-0003-3080-3165

Kharkevych Y.I.

Senior Detective of the National
Anti-corruption Bureau of Ukraine
ORCID ID: 0000-0003-2115-5119

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2022.1-2/109-119>

CURRENT ISSUES OF THE CRIMINAL CHARACTERISTICS OF CRIMINAL OFFENSES RELATED TO THE FORGERY OF COVID DOCUMENTATION

Abstract. *The scientific work draws attention to the correlations of the forensic characteristics of offenses based on the facts of forged covid-documents and their use during pre-trial investigation. In particular, such meaningful elements as: the identity of the criminal, the identity of the victim, the subject of the criminal offense, the circumstances of the crime, the methods of the crime and the trail picture are highlighted.*

The purpose of this article is to study current issues of forensic characterization of offenses related to the falsification of covid documentation.

The methods of committing offenses are analyzed, the most typical of them are indicated, in particular, which consist in directly entering false information into the electronic database and issuing certificates and certificates to persons who do not have the right to receive them due to failure to undergo manipulations. And those that require careful preparation (purchase of technical equipment for the production of falsified documents, samples of real forms, seals, creation of programs imitating the work of «Action», searching for clients).

The identity of the criminal is highlighted through a set of data on the subject's socio-demographic, psychophysical, psychological, biological and other characteristics, his industrial, domestic, socio-legal characteristics. It is noted that the identity of the criminal is represented not only by medical personnel, managers of health care institutions me, but also by citizens who work in hospitals in non-medical positions or are not related to the medical field, and act through the Internet independently or in collusion with doctors, nurses, etc. It is emphasized that, in most cases, illegal actions are committed in complicity – by a group of persons with a prior conspiracy or an organized group.

It has been proven that the forensic investigation of the identity of the criminal in criminal proceedings related to the falsification of covid documentation determines other elements of forensic characteristics (method, place, time) and should be taken into account for the detection and prevention of offenses. The trace pattern of the investigated offenses was investigated through the coverage of material, virtual and imaginary traces. The peculiarities of the situation of the offense and the subject of the criminal offense were considered. All mentioned achievements are confirmed by statistical data and practical examples.

Key words: *pandemic, coronavirus, health care facilities, covid certificates, identity of the criminal, forensic characteristics, forgery of documents.*